

ALCOI : LA CIUTAT DORMIDA

RUTA LITERÀRIA I
MUSICAL PEL
125 ANIVERSARI
DEL CEMENTERI D'ALCOI

8 DE NOVEMBRE DE 2014

COORDINACIÓ:

Elisa Beneyto Gómez i Lluís Vidal Pérez

ASSESSORAMENT LITERARI:

Jordi Botella Miró

INTÈRPRETS:

Juan Javier Gisbert Cortés i Ricard Sanz Pérez

Homes d'inquietuds escèniques amb experiència en la lírica i el teatre, la coincidència com a parella d'Ambaixadors de la Festa ha impulsat definitivament la seua vocació interpretativa, tot participant en diverses representacions i recitals.

Corporació Musical Primitiva d'Alcoi

Dir.: Àngel Lluís Ferrando Morales

La "Música Vella", ja existent al voltant de 1830 però amb antecedents anteriors, constitueix el nucli principal del Centre Instructiu Musical "Apolo", que compta als seus arxius amb un ric patrimoni històric de més de 5.000 registres musicals.

Coral Polifònica Alcoiana

Dir.: Alexandra Soler Aguilar

Fundada en 1952, actualment la componen al voltant de 45 coralistes entre tenors, baixos, contralts i sopranos, i continua la seua prolífica tasca musical amb diferents concerts i certàmens durant tot l'any.

Grup de Danses Sant Jordi

Nascut en 1989, són ja 25 anys dedicats a recuperar indumentària, música i balls tradicionals valencians. Compta actualment amb un repertori d'unes 70 peces, sempre acompanyades per instruments característics com la dolçaina, el tabal i la rondalla de corda.

COL·LABORA: Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics (CAEHA)

ORGANITZA I EDITA: Regidoria de Turisme. Ajuntament d'Alcoi

FOTOGRAFIA NOCTURNA: Jorge J. Pascual Llopis

UN CEMENTERI DE TOTS I PER A TOTS

Els últims anys, el Cementeri de Sant Antoni Abat s'ha posat en valor turístic gràcies a la feina de molta gent. Com sempre, la societat alcoiana s'ha bolcat en un projecte de recuperació del nostre patrimoni, tot demostrant el seu dinamisme i la seua capacitat de reinventar-se i adaptar-se als nous temps sense oblidar qui és, orgullosa del seu passat però enfocada al seu futur.

“La ciutat dormida”, com ens agrada denominar al nostre cementeri, ha captivat ja a molta gent i continua treballant per mostrar-se a alcoians i visitants. Estem orgullosos d'aquest museu silenciós que ens retrata com a comunitat, una societat industrial que evoluciona i es transforma, que atesora un gran patrimoni que vol protegir, respectar i donar a conèixer.

Aquest nou espai turístic s'ha creat des del més profund respecte a la seua funció primordial, d'espai de descans dels nostres avantpassats, però també obert a les noves tecnologies, preparat per enfrontar nous reptes i portar visitants a la nostra ciutat. Un cementeri té molts valors: arquitectura, escultura i art, fites històriques, personatges i institucions rellevants, símbols, botànica, epitafis i valors estètics... que cal posar en valor i difondre per a protegir-los i donar-los continuïtat.

D'altra banda, en la nostra societat, la mort és un element recurrent en molts àmbits: marxes fúnebres, cançons, danses tradicionals, literatura, art... i amb aquesta idea naix aquesta nova iniciativa que avui presentem. Una ruta literària i musical, amb motiu del 125 aniversari del Cementeri de Sant Antoni Abat, que pretén fer visible eixa part ineludible de la vida que és la mort i que ens consagra com a éssers vius. El final de la vida ens espanta a seguir somiant, creant i mostrant el que som i el que arribarem a ser amb il·lusió i esforç. La vida és per als vius, visquem amb passió aquesta nova aventura.

Maria Llopis Monllor
Regidora de Turisme

125 ANYS DE CEMENTERI

En 1885, una greu passa de còlera obliga a tancar precipitadament el Cementeri Vell d'Alcoi i a començar els enterraments, de forma provisional, al turó de Cantagallet. No serà fins a 1889 quan l'enginyer Enrique Vilaplana Julià guanye el concurs públic amb el seu projecte definitiu per a la nova necròpolis.

Es tractava d'un plànol que responia a totes les necessitats socials d'una població plenament industrialitzada, i que convertia al propi recinte en una "ciutat dels morts" amb les seuesavingudes, carrers, barris, parcel·les diferenciades i elements singulars. Fins i tot, ideava una tipologia inèdita a l'àmbit funerari: les galeries subterrànies ventilades i il·luminades de forma natural.

Ara, 125 anys després, hem volgut celebrar aquesta efemèride amb una edició especial de la ruta "Alcoi: la ciutat dormida", on substituïm l'habitual enfocament historicoartístic que li donem a la visita, tant en la seua edició diürna com en la nocturna, per un recorregut farcit d'evocacions literàries, musicals i escèniques al voltant d'un concepte tan universal com la mort.

Per descomptat, açò no hauria estat possible sense la col·laboració, en primer lloc, de la Regidoria de Turisme, que sempre ens ha recolzat en qualsevol iniciativa al voltant de la posada en valor del Cementeri. I com no, també és imprescindible l'elenc d'amics i entitats que, des del primer moment, s'han afegit de manera entusiasta i altruista a aquesta proposta. A tots ells, el nostre més sincer agraïment.

Sols queda gaudir d'aquesta vetlada cultural que esperem servisca, una vegada més, per apropar, més enllà de la seua inevitable funcionalitat, les qualitats històriques i artístiques d'aquest recinte a tot el públic en general. Els cementeris també són ciutat.

**Elisa Beneyto Gómez i
Lluís Vidal Pérez**

EL PAISATGE DE LA MEMÒRIA

Els cementeris ofereixen un paisatge on la memòria es barreja amb el coneixement, la pèrdua esdevé plenitud i l'absència dels éssers estimats provoca un batec vital en la mesura que la consciència de la mort dóna sentit a l'existència. D'alguna manera el cementeri és font de coneixement i de reconeixement, d'aprenentatge i de vinculació a un fil que ens lliga als primers homes quan simbolitzaren amb túmuls i signes el traspàs, el viatge incert o, simplement, la mort.

D'una civilització a l'altra, per damunt dels segles i les llengües, els cementeris esgrafen l'univers on creix la reflexió sobre el ser humà des de totes les perspectives. Més enllà de prejudicis i de la imatgeria de baix vol, el cementeri és el punt d'encontre, la certesa d'una cita desproveïda de drama i sempre abocada al diàleg amb un mateix o amb els altres.

Tant fa que siga home neandertal o cibernètic, xinés, persa o saxó, qui s'acara a la mort parteix del coratge en admetre el seu ésser efímer. "Tots aquests moments es perdran en el temps... com llàgrimes en la pluja. És hora de morir", diu el replicant Roy Batty, conscient que ha arribat al límit de la seua vida.

Serà missió dels poetes, doncs, nodrir la memòria fins poblar-la d'un paisatge on les persones es reconeguen els uns en els altres per recompondre els trossos d'un espill trencat. Aleshores els poetes, síl·laba a síl·laba, pedra a pedra, traçaran camins enmig dels enderrocs de cada vivència fins convertir-les en paraules que ressonaran en el cor de les civilitzacions com ombres enmig de les ombres.

1

"La mort, a tots ens iguala"

Panteó família Gisbert

Juan Gil-Albert Simón (1904-1994) **PALABRAS A LOS MUERTOS (fragments)**

Oh muertos, desconocidos hombres que pueblan
mi mundo de fantasmas,]
y que errantes sobre nuestros caminos de la vida,
pesan como los árboles frutales, abrumados,
hacia el suelo profundo.

Ya los sagrados pies de unos hombres mejores
llameantes, recorren el país,
y la obsesiva noche de los siglos
su colosal figura parece desterrada.
Así, dormid triunfando, pedestales recientes.
Nadie acierta a vivir mientras no cumple
la pavorosa deuda contraída.

Joan Valls Jordà (1917-1989) **CONEIXEMENT DE LA MORT (fragment)**

La mort tot ho encerta. Té l'ull amorosit,
per això no amaga res que tinga llos de cruesa
i munta un vast idil·li de nocturnes seqüències,
i una lluna fraterna de serenors per sempre,
per sempre, sí, per sempre.

Oh, mare i núvia eterna:

l'alè de ta presència canta a les venes joves!
Com un dolmen s'aixeca ton poderiu que copsa
el bel d'aquesta ovella que amaguem tots els dies,
blasmant-te, intuïnt-te i a vegades desitjant-te,
però sempre amb temença de solituds ignotes
i amb un oblit feréstec de ta bella aliança.

9

*"Vages dret, vages tort,
sempre de cara a la mort"*

Panteó família Gosálbez

Raimon Pelegero Sanchis (1940) **AL VENT (versió coral)**

Al vent,
la cara al vent,
el cor al vent,
les mans al vent,
els ulls al vent,
al vent del món.

I tots,
tots plens de nit,
buscant la llum,
buscant la pau,
buscant a Déu,
al vent del món.

La vida
ens dóna penes,
ja el nàixer
és un gran plor,
la vida
pot ser aquest plor...

Però nosaltres al vent,
la cara al vent,
el cor al vent,
les mans al vent,
els ulls al vent,
al vent del món.

I tots,
tots plens de nit,
buscant la llum,
buscant la pau,
buscant a Déu,
al vent del món.

3

"Tot té remei, menys la mort"

Galeries subterrànies

POPOL VUH (S. XVI)

(Recopilació de llegendes maies, fragment)

Molts eren els càstigs que tenien en Xibalbà, l'Infern.

El primer era aquella Casa Fosca on no havia més que tenebres.

El segon era la Casa on Tremolaven perquè feia molt de fred.

El tercer era la Casa dels Tigres, només habitada per aquests animals, i hi havia tants que es barallaven uns amb altres.

El quart era la Casa de les Rates Penades, n'hi havia milers que volaven i cridaven.

Virgili (70 a.C.-19 d.C.)

L'ENEIDA (fragment del Cant VI)

Sota la nit fosca anaven sols, a través de l'ombra,
 dels palaus deserts i dels regnes esmorteïts de Dite.

Tal com va el camí enmig del bosc a través d'una lluna
 escadussera, sota una llum maligna quan Júpiter cobreix
 d'ombra el cel i la negra nit treu el color a les coses.

4

*"Amb les tres Virtuts Teologals,
no s'han de témer més mals"*

Panteó família Moltó

Ausiàs March (1400-1459)

CANTS DE MORT (fragments del Cant VII)

Qui en virtuts morals ha vida feta
é consegúí lo be d'hom per natura
fé, charitat, ne d'esperança cura
com animal hom féu vida perfeta.
Tot fon dins si é visqué en alegria
menys de sentir los mals que altres senten
com vench la mort ses penses no consenten
que la dolor terrible ab ell no sia.
Cap per amor de si féu sa fahena
no'l pagará Déu en la part centena.

Fé, charitat y esperança'ns hi porten,
mes fé roman y esperança á la porta
car la rahó allí no les comporta
creure no cal çó que'ls ulls se deporten.
Menys esperar lo que present se mostra
mes fruyrém Déu que tan esperávem;
per charitat amarém qui amávem
açó será tota gloria nostra.
Ella es la fi, é les altres son via,
sens ella's foll qui en Déu espera y fia.

5

*"Mengem i beguem,
que a la mort ja arribarem"*

Zona distingida

BÍBLIA **(Cohèlet, 9)**

Frueix de la vida amb la dona que estimes durant tots els dies de la teua efimera existència, perquè Déu et concedeix de viure sota el sol tots els teus efimers dies.

Aquesta és la teua part en la vida i en el treball amb què t'afanyes sota el sol. El que ara et veges capaç de fer, fes-ho de la manera que pugues perquè en el món dels morts on hauràs d'anar, no hi ha obres ni projectes, no hi ha coneixement ni saviesa.

Omar Khayyam (1048-1131) **RUBAIAT (fragment)**

Quan hajam mort, no hi haurà roses ni xiprers, ni llavis rojos ni vi perfumat, tampoc hi haurà penes ni alegries, ni aurores ni capvespres. L'univers s'anorrearà ja que la seua realitat depèn només del nostre pensament.

6

*"A morts i anats,
records passats"*

**Monument als
alcoians il·lustres
i ossera general**

Ovidi Montllor Mengual (1942-1995) HOMENATGE A TERESA (versió coral)

Com un record d'infantesa
sempre recordaré a la
Teresa,
ballant el vals.

Potser fou l'últim fet
amb algú que estimés
abans que un bombardeig
la tornés boja.

Tots els xiquets la seguïem
i en un solar apartat
ens instruïem
al seu voltant.

Mig descabellonada
ens mostrava les cuixes
i ens donava lliçons
d'anatomia.

Ella ens va dir d'on veníem.
I que els reis de l'Orient
no existien.
Ni llops ni esperits.

Ens parlava de l'amor
com la cosa més bonica
i preciosa.
Sense pecats.

Ens ensenyà a ballar
a cantar i a estimar.
D'això ella era
la que més sabia.

Amb una floreta al seu cap
i un mocador negre al coll
i faldes llargues
i un cigarret.

Vas ser la riota dels grans,
i la mestra més volguda
dels infants.

Ara de gran comprenc
tot el que per tu sent
i et llence un homenatge
als quatre vents.

Com un record d'infantesa
sempre et recordaré a tu,
Teresa,
ballant el vals.

7

*"Del pobre, només se'n parla
tres vegades a la vida:
quan naix,
quan es casa i quan mor"*

Fossa general

T. S. Eliot (1888-1965)

QUATRE QUARTETS (fragment de East Coker)

Al meu començ hi ha el meu final. En successió
s'alcen i cauen les cases, s'esfondren, s'estenen,
són traslladades, destruïdes, restaurades, o bé en el seu lloc
hi ha una esplanada, una fàbrica, un camí de ronda.
Vells carreus pel nou edifici, vell fustam pels nous focs,
vells focs per les cendres, i cendres pel terror
que ja és carn, pelatge i fems,
os d'home i de bèstia, espiga i fulla.

Paul Celan (1920-1970)

FUGA DE MORT (fragment)

Llet negra de l'alba la bevem al capvespre
la bevem al migjorn i de matí, la bevem de nit
bevem i bevem
cavem una fossa enlaire allí no hi ha estretor.

8

*"A l'hora de la mort,
vénen les alabances"*

Hipogeus i fosses-nínxol

Charles Baudelaire (1821-1867) **EL PLANY D'UN ÍCAR (fragment)**

Debades vaig voler trobar
al mig de l'espai un fi i un centre;
sota de no sé quin ull de foc,
sento les ales que se'm trenquen.

Creemat per massa amor del bell,
mai no tindrè l'honor sublim
de dar el nom a aquell abisme
que em servirà de tomba.

Homer (S. VII a.C.) **ODISSEA (fragment del Cant XI)**

Torna-te'n cap a casa i fes hecatombes sagrades
als immortals, els que ocupen el cel en tota l'amplada,
tots pel seu ordre. I a tu, la mort haurà d'arribar-te
des de la mar, una mort tan serena que et trobe, quan vinga,
ja consumit per una vellesa brillant, amb un poble
pròsper al teu voltant. I el que dic és tot cert, no t'enganye.

*"Tants com en mata la guerra,
en colga la terra"*

Parcel·la de militars

Guillem de Berguedà (1138-1192)
CANTO MOLT TRIST, AMB DOL AL COR (fragments)

Canto molt trist, amb dol al cor,
pel gran dolor que m'ha garfit.
Ha mort, ai las, el més lluït
cavaller, en Ponç de Mataplana,
que era cortès, lleial, ardit,
ornat de bons capteniments,
un dels millors, molt generós,
a Sant Martí de Tours que fos
fins a Lleida i la terra plana.

Voldria jo que fos acord
de pau, l'amor endolentit
i l'ira que ens ha posseït,
ans no eixissiu de Mataplana.
Car tinc el cor molt afligit
colpit de grans remordiments.
Ai, mon ajut fou ofenós!
Per què no he anat a lluitar amb vós,
contra una gent tan inhumana?

10

*"No hi ha més
que una mort,
però moltes maneres
de morir-se"*

Cementeri Civil

Rafael Casasempere Juan (1909-1995)
MARXA FÚNEBRE (ca. 1928)

Amando Blanquer Ponsoda (1935-2005)
*MARXA FÚNEBRE (1956)

Rafael Casasempere Juan i Amando Blanquer Ponsoda representen dues personalitats incontestables del panorama musical alcoià del segle XX. A més, es tracta de dos compositors de referència per a la Música Vella i gran part de la seua producció es custòdia a l'arxiu de l'entitat.

En aquesta ocasió tan especial, es retroben dues composicions rarament interpretades: dues marxes fúnebres sense títol concret. Es tracta, en els dos casos, de composicions de joventut de tall clàssic, però on ja s'entreveu la personalitat capdavantera i renovadora de tots dos.

Tenim algunes notícies de la marxa fúnebre de Rafael Casasempere Juan per la premsa escrita del moment i és per aquesta raó per la qual podem datar-la al voltant de 1928. Pel que fa a la d'Amando Blanquer, la seua marxa fúnebre està datada en València en novembre de 1956. Tot i que no sabem per quina raó concreta, entre els anys 1954-1956, Blanquer deixa escrites dues marxes fúnebres, la més coneguda de les quals és la que rebria posteriorment l'emotiu títol d'Alcoy Llorà, estrenada en 1954 sense títol concret, però que va ser titulada així a conseqüència del tràgic accident de tràfic a Albaida el 26 d'abril de 1955.

* S'interpretarà en acompanyament del punt 11 al 12.

11

*"Ai, que en glòria estiga,
si no s'haguera mort,
encara viuria!"*

Fin del melón

Vicent Andrés Estellés (1924-1993) **EPITAFIS VII, VIII i XIV**

Vares buscar-te una dona per a tota la vida
i vares ésser molt feliç tota la vida amb ella
ara veges on trobes una dona per a tota la mort

Esperaves morir-te una altra vegada i àdhuc ho tenies demanat
havies mort d'improvís de molt mala manera
et van dir que no admetien reclamacions

Totes les nits la teua dona t'entrava al llit
una tasseta de polioli o bé de té de muntanya
ningú no es preocupa, ara, que tens restrenyiment

EPITAFI AL CEMENTERI VELL D'ALCOI **(Citat per Ciro Bayo, Lazarillo español)**

Ramón Llorens en diguí.
Jo que sense mal, ni danys,
pasats setanta nou anys
robust y trempat visquí;
un metje, no diré quí,
sols un dia en visitá,
un vomitiu m'ordená,
jo el digué que no'l volia,
ell digué qu'em curaría,
y en vaix morir á l'endemá.

12

*"De la mort ningú s'escapa:
ni pobre, ni ric, ni rei, ni papa"*

Parcel·la de panteons

Álvaro de Campos (heterònim de Fernando Pessoa, 1888-1932)
ESTANC (fragment)

Ell morirà i jo moriré.

Ell deixarà el rètol, i jo deixaré versos.

Un bon dia morirà també el rètol, igual que els versos,
després d'aquest dia morirà el carrer on havia estat el rètol
i la llengua en què foren escrits els versos.

Morirà després el planeta girant on tot això s'escaigué.

Li Po (701-762)

Qui viu és un viatger en trànsit,

qui mor és un home que torna a la seua morada.

Un trajecte molt breu entre cel i terra,

Allà ja no som més que la vella pols de deu mil segles.

De bades el conill busca en la lluna l'elixir de vida.

Fu Sang, l'arbre de la immortalitat, s'ha solsit en munt de llenya.

13

*"Per a l'amor i la mort,
no hi ha res fort"*

Panteó família García

Dante Alighieri (1265-1321) **DIVINA COMÈDIA (Paradís, Cant XXXI)**

Oh dona en qui viu la meua esperança,
que per la meua salvació volgueres
deixar la teua petjada en l'infern,

en aquestes coses tan grans que he vist
pel teu poder i la teua bondat,
et reconec la gràcia i la virtut.

Tu m'has tret d'esclavatge a llibertat
per tots aquells camins i mitjans
que tenies poder d'usar per fer-ho.

Francisco de Quevedo (1580-1645) **AMOR CONSTANTE MÁS ALLÁ DE LA MUERTE**

Cerrar podrá mis ojos la postrera
sombra que me llevare el blanco día,
y podrá desatar esta alma mía
hora a su afán ansioso lisonjera;

mas no, de esotra parte, en la ribera,
dejaré la memoria, en donde ardía:
nadar sabe mi llama la agua fría,
y perder el respeto a ley severa.

Alma a quien todo un dios prisión ha sido,
venas que humor a tanto fuego han dado,
médulas que han gloriosamente ardido,

su cuerpo dejaré, no su cuidado;
serán ceniza, mas tendrá sentido;
polvo serán, mas polvo enamorado.

14

*"La mort sempre és traïdora:
mai diu ni el dia ni l'hora"*

Parcel·les de religioses i clero

Takuboku (1886-1912) **CANTS AL MEU FILL MORT (fragment)**

Com qui s'enfronta
a un gran enigma
vaig posar la mà
en el front
del meu fill mort.

La pell del meu fill
de cos present
amb gran tristesa
fins el matí
va restar calenta.

Joan Maragall (1860-1911) **CANT ESPIRITUAL (fragment)**

Ja ho sé que sou, Senyor: pro on sou, qui ho sap?
Tot lo que veig se vos assembla en mi...
Deixeu-me creure, doncs, que sou aquí.
I quan vinga aquella hora de temença
en què s'acluquin aquests ulls humans,
obriu-me, Senyó, uns altres de més grans
per contemplar la vostra faç immensa.
Sia'm la mort una major naixença!

"Al vindre a la vida plorem;
altre tant, quan la perdem"

Panteó família Carbonell

EL VETLATORI DE LA COSTERA **Ball tradicional de vetlatori**

LA SANDINGA DE XIXONA **Ball tradicional de vetlatori**

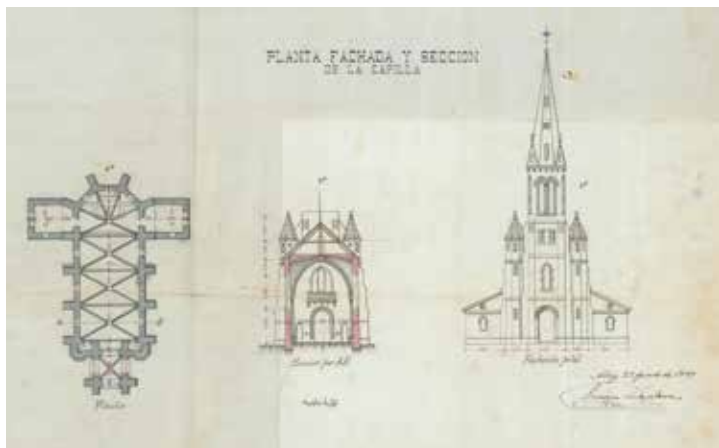
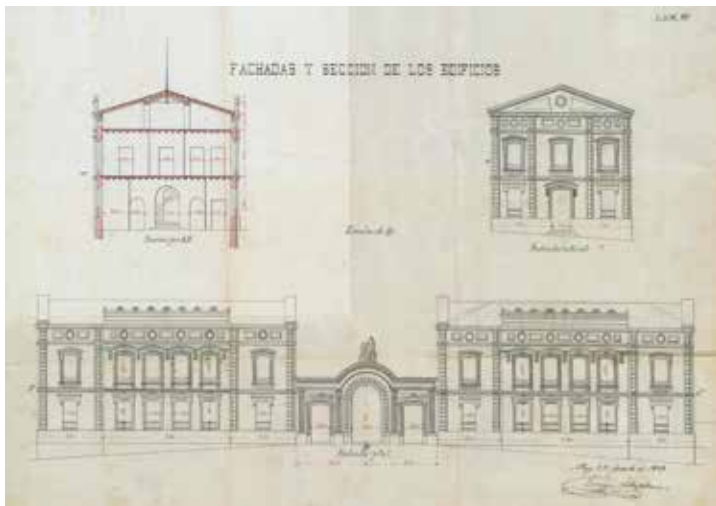
Al món agrícola tradicional valencià, les creences religioses al voltant de la vida i la mort troben un àmbit coherent quan es tracta de la mort d'un infant, d'un xiquet que encara no ha arribat a tenir ús de raó, d'un *albaet*. L'infant no ha viscut encara les misèries i pecats d'aquesta vida nostra, ha mort com un angelet (com se sol dir), i això no era motiu de tristesa.

A la mateixa cambra del *mortitxolet* o a la porta de la casa, es ballaven les estranyes danses de vetlatori, d'origen remot i que perviurien fins a les primeries del segle XX. Eren danses barrejades de goig i sentiment, aprofitades pels joves del veïnat per relacionar-se i parlar d'amors, en el bressol d'una mort entesa com a llavor de vida.

La cambra del *mortitxol* era decorada de manera especial. L'*albaet* era vestit de blanc, amb una coroneta de flors blanques i fulles de llorer platejades. El taüt, també blanc, es col·locava damunt d'una taula i s'envoltava de ciris i rams, com si es tractés d'un altar. A la capçalera, es disposava un cobertor sobre el que penjava l'estampa del Sant Àngel de la Guarda o de la Mare de Déu.

El dol dels pares es veia alleujat per la companyia dels amics, parents i veïns, i pel consol de pensar que el seu xiquet ja era un àngel al cel.

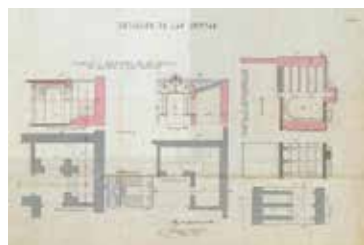
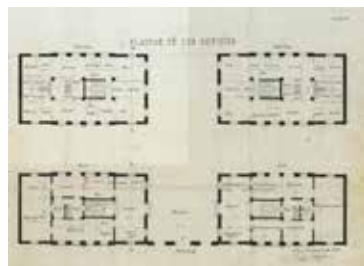
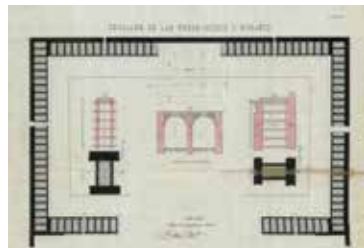
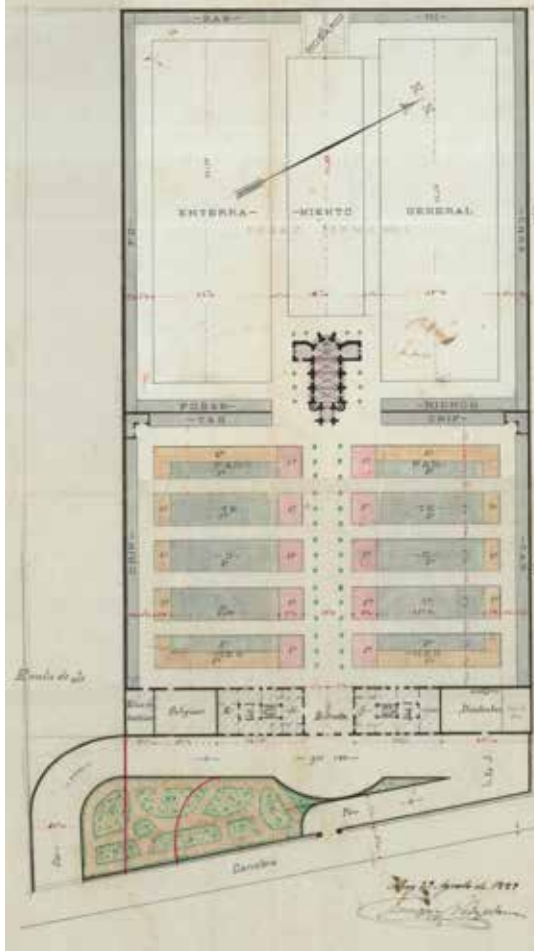
PROYECTO D'ENRIQUE VILAPLANA

◆
29 d'agost de 1889
(conservat al
Gabinet Municipal
d'Arquitectura d'Alcoi)

PLANO GENERAL

LAM. 7

Ajuntament d'Alcoi

